

МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОГРАМИ USAID DOBRE НА МИКОЛАЇВЩИНІ У 2016-2021 РОКАХ

Тези представляють теоретико-методологічний аналіз діяльності Програми USAID DOBRE у Миколаївській області у 2016–2021 роках, зосереджуючись на її впливі на зміцнення спроможності органів місцевого самоврядування, розвиток громад та підвищення громадянської участі. DOBRE розглядається як інструмент підтримки демократичного врядування та сталого розвитку в умовах децентралізації. Акцентовано, що співпраця між міжнародними організаціями, місцевою владою та громадськістю сприяла зростанню прозорості, ефективності управління, впровадженню нових моделей розвитку на місцевому рівні. Програма слугувала моделлю взаємодії, що забезпечує сталість і результативність трансформаційних процесів.

Ключові слова: DOBRE, USAID, Агентство США з міжнародного розвитку, Глобал Ком'юнітіз, Український Кризовий Медіа Центр, територіальна громада, місцеве самоврядування, Миколаївська область, децентралізація, сталий розвиток.

Одразу після Революції Гідності Україна розпочала масштабний процес децентралізації, передавши значну частину державних повноважень на рівень місцевого самоврядування. Поштовхом до проведення реформ став перехід країни до нового демократичного врядування після глибокої політичної кризи.

1 квітня 2014 року Кабінетом Міністрів України була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [6], яка мала на меті децентралізацію влади, посилення громад та покращення якості публічних послуг. Це рішення стало знаковим, оскільки означувало відхід від централізованої моделі управління, успадкованої з радянських часів, яка передбачала концентрацію повноважень і ресурсів у центрі.

Але фактично відлік реформи почався пізніше, 5 лютого 2015 року, коли були прийняті два базових закони для цієї реформи, а саме Закон України «Про засади державної регіональної політики» та Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

В результаті новостворені громади отримали більше фінансових ресурсів, прямі відносини з Державним бюджетом, та, одночасно, ширші повноваження і обов'язки. На цьому ж етапі з широкою підтримкою трансформації системи органів місцевого самоврядування (далі - ОМС) долучається міжнародна спільнота, яка виділяє значні ресурси на впровадження реформи децентралізації по всій території України. Тож на виконання завдань реформи в цей час працювало 15 міжнародних програм і проєктів [8, с. 20].

Так, завдяки міжнародному досвіду і підтримці у період 2016-2021 років, новостворені територіальні громади (далі - ТГ), зокрема на півдні України, в Миколаївській області, отримали додаткові ресурси аби остаточно позбутися радянської психології і більше ніколи не чекати, що держава за них вирішуватиме їхні місцеві проблеми. Перед цими ТГ постало нове завдання – показати іншим громадам країни, як в умовах децентралізації ефективно використовувати нові можливості, самостійно опікуватися своїм майбутнім, приймати складні рішення і бути готовими нести за них відповідальність [5].

Значний вплив на реформування територіальної організації влади на Миколаївщині мала Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (Decentralization Offering Better Results and Efficiency – DOBRE), що виконувалась американською організацією Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) та фінансувалась Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) в обсязі до 50 млн. доларів США. На першому етапі, протягом перших шести років (з 8 червня 2016 року по 7 червня 2021 року), DOBRE тісно співпрацювала зі 100 ТГ з десяти цільових областей України, зокрема з Миколаївщиною, виконуючи дві основні мети – по-перше, допомогти ТГ врядувати дієво, відкрито та підзвітно, і по-друге, сприяти активному і ефективному залученню громадян до прийняття рішень та виробленню місцевих політик.

Протягом наступних шести років програма надавала повний спектр допомоги 11 ТГ в Миколаївській області – від стратегічного планування, питань місцевого економічного розвитку до надання адміністративних послуг населенню, співпраці з громадянами та громадськими організаціями. Крім того, важливу роль відводили комунікаціям та інформуванню населення [5].

Відбір ТГ до участі у програмі відбувався у три етапи. Перша черга: 25 жовтня 2016 року провели відбір перших 25 громад-партнерок, з них три на Миколаївщині (Баштанська, Олександрівська та Прибужанівська ТГ). Друга черга: 25 квітня 2017 року обрали ще 25 ТГ, з яких п'ять з Миколаївської області (Доманівська, Кам'яномостівська, Мостівська, Галицинівська та Бузька ТГ). Третя черга: у жовтні 2017 року до програму

долучились ще 25 ТГ. Зокрема, ще три миколаївські громади: Арбузинська, Шевченківська та Вознесенська ТГ.

Всі вони отримали технічну і матеріальну підтримку DOBRE на реалізацію 59 мікро проєктів за такими напрямками: стратегічне планування, управління фінансами та бюджетом, управління комунальним майном та просторове планування, публічні послуги, місцевий економічний розвиток, гендерно орієнтоване врядування та можливості для молоді.

Так, за підтримки DOBRE польська Фондація розвитку місцевої демократії імені Єжи Регульського (FSLD/FRDL) надавала експертизу та рекомендації миколаївським ТГ щодо стратегічного планування, щоб допомогти громадам рухатися вперед. Зокрема, для кожної з них експерти розробили Стратегії розвитку громад на 2018-2026 роки, використовуючи дослідження громадської думки та широке обговорення стратегічного плану. Фонд використовував польський досвід децентралізації, адаптований для України.

В межах програми в Баштанській ТГ запрацював «бюджетний симулятор» – онлайн-інструмент бюджетної прозорості, за допомогою якого можна було наочно продемонструвати, які фінансові ресурси доступні в громаді, звідки ці кошти беруться та на що вони витрачаються [9]. Інструмент був розроблений Центром соціально-економічних досліджень CASE Україна, який є частиною міжнародної мережі CASE, до якої входять аналітичні центри шести країн.

Малопольська школа державного управління при Краківському університеті економіки (MSAP/UEK) та миколаївський благодійний фонд «ЛАСКА», як партнери DOBRE, провели для посадових осіб та співробітників миколаївських ОМС серію навчань з ефективного публічного адміністрування, організували ознайомчі візити в Польщу та здійснили вимірювання Індексу спроможності місцевої влади.

Український Кризовий Медіа Центр (УКМЦ) надавав медіа підтримку реалізації програми. Його експерти розробили комунікаційні стратегії для миколаївських ТГ, провели дослідження громадської думки в громадах, тематичні прес-брифінги та кругли столи, прес-тури для журналістів. У партнерстві зі студією DocNoteFilms зняли промоційні ролики для Баштанської та Вознесенської ТГ, які розповідають про інвестиційний та туристичний потенціал громади. Та у співпраці з телеканалом «1+1» відзняли телевізійний проєкт «Громада на мільйон» за участі ТГ-партнерок. Створено туристичні путівники для 8 громад області [4].

За кошти DOBRE організація SocialBoost створила IT-інструменти для покращення роботи ОМС, запровадила в миколаївських ТГ систему електронного опитування думки громадян DOBRE.Pytannia щодо якості надання послуг на місцевому рівні та створила для них нові веб-сайти на платформі DOSMT.

Американський Національний Демократичний Інститут (NDI) в межах програми просував ідеї гендерної рівності та посилення ролі жінок у громадах. Завдяки цьому в миколаївських ТГ були створені депутатські групи з гендерних питань, а представниці бізнесу, медіа, ОМС, місцевих осередків політичних партій та громадянського суспільства пройшли навчання в Академії жіночого лідерства.

Програма DOBRE надавала підтримку проєктам з розвитку бізнесу у громадах на суму від 90 до 180 тис. доларів США. На ці кошти громади, відповідно до своїх стратегічних пріоритетів, купували верстати, швейні машинки, обладнання для кухонь, гончарні пічі та багато іншого, що в майбутньому мало би стати засобом для розвитку місцевого бізнесу та людського капіталу. Усі проєкти спрямовувалися на те, щоб створити сприятливе економічне середовище в громадах і щоб результатами міг скористатися будь-який місцевий бізнес на конкурсних і договірних засадах.

Так, в Галичинівській ТГ започаткували бізнес-інкубатор на базі новоствореного Центру освіти дорослих. Це три швейних та одна гончарна майстерні, офісне та медійне обладнання, які підприємці-початківці могли використовувати безоплатно або за символічну плату. Швейні майстерні дуже виручили громаду на початку пандемії COVID-19, виготовивши три тисячі захисних масок для місцевих жителів [10].

Доманівська та Мостівська ТГ за підтримки DOBRE створили нові ярмаркові площі. Баштанська ТГ отримала 2,9 млн грн. на облаштування ярмарково-фестивальної площі-трансформера у центрі міста. Проєкт передбачав створення необхідної інфраструктури для ведення торгівельно-ярмаркової діяльності, створення умови для самозайнятості населення, задля розвитку внутрішнього споживчого та туристичного ринків, поліпшення умови культурного та творчого розвитку для населення [7].

Програма надала технічну підтримку громадам на Миколаївщині для поліпшення якості надання комунальних послуг на місцевому рівні. DOBRE профінансувала проєкти з розвитку освіти, культури і спорту: у Бузькій ТГ відкрили новий інформаційний простір «TarasHub» на базі Таборівської сільської бібліотеки й створили рекреаційну зону на березі річки «На скелях»; у Доманівській ТГ на базі старого кінотеатру відкрили сучасний коворкінг-центр з міні-кав'ярнею і залом для фітнесом «ПораДій» для проведення культурних подій, тренінгів та майстер-класів, відпочинку і перегляду 3D-фільмів [2]; у Прибужанівській ТГ запрацювали чотири дитячих майданчики, п'ять центрів дозвілля та спортмайданчик з вуличного воркауту; у Шевченківській ТГ з'явився скеледром в спортзалі Котляревської ЗОШ та було обладнано туристичний клуб «МАЯК»; у чотирьох школах Мостівської громади відкрили інформаційно-освітні простори «STEMkids» з інтерактивними дошками, ноутбуками, 3D-принтерами, ламінаторами й принтерами, де діти мали змогу збирати та програмувати роботів [1], а ще облаштували два стадіони; у Кам'яномостівській ТГ концертний зал облаштували необхідним технічним обладнанням, провели ремонтні роботи на сцені та двох прилеглих кімнат, також оновили простір навколо будинку – встановили лавки та невелику сцену; у Галичинівській ТГ створили медіацентри «NOVA» на базі навчальних закладів у селах Галицинове, Лупареве, Прибузьке та Новоукраїнка, облаштували Клуб кіномистецтва та Молодіжний ресурсний центр, тренажерну залу, встановили вісім воркаутських майданчиків, трибуни на футбольних полях; в Баштанській ТГ за 114 тис. грн. коштів DOBRE створили пересувний кінотеатр просто неба – купили каримати, ноутбук, проектор, мікшерний пульт, екран та акустичну систему [3].

Також програма виділила кошти на управління твердими побутовими відходами - придбали контейнери для сортування сміття та сміттєвози для вивозу відходів. За підтримки донорів майданчик для роздільного збору вторсировини з'явився у Шевченківській ТГ; у селі Трикрати Олександрівської ТГ облаштували шість станцій для роздільного збирання сміття; у Прибужанівській ТГ провели інформаційну кампанію та екологічні заходи з сортування відходів.

Отримали додаткове фінансування від донорів проекти: з покращення водопостачання (Баштанська ТГ отримала 3 млн грн. на встановлення нових труб та водоочисних систем для покращення якості води); з утримання доріг та тротуарів – придбали спеціальну техніку (міні-навантажувач Bobcat для ремонту та обслуговування доріг в Баштанській ТГ); з облаштування тротуарів для безпечного руху громадян (встановлення «лежачих поліцейських», дорожніх знаків та автобусних зупинок у Бузькій ТГ); зі зміцнення місцевого самоврядування (Баштанська ТГ отримала 585 тис. грн на закупівлю системи електронного голосування та ремонт зали засідань) тощо.

Окрему увагу було приділено молоді. DOBRE розробила спеціалізовану програму «Молодіжний працівник» для ТГ, яка дозволила громадам-учасникам отримати кваліфікованих молодіжних працівників та дієву молодь – волонтерів та членів молодіжних рад. Також юні представники із кожної громади брали участь у молодіжному форумі «ДОБРЕ ДІЙ», домашнім завданням для учасників якого було акумулювання ідей кількох розвиткових проєктів. На їх реалізацію Програма виділила по 10 тис. доларів США кожній партнерській громаді. Корисним була участь молодіжних громадських рад Баштанської, Галицинівської, Олександрівської, Арбузинської та Прибужанської ТГ у проведенні акції «Секретний агент», метою яких було здійснення аналізу та підготовка пропозицій з покращення якості послуг, що надаються ОМС та їх структурними підрозділами.

Таким чином, старт програми DOBRE був доброю справою для України. Протягом шести років програма USAID надавала фінансову та організаційну підтримку 11 територіальним громадам Миколаївської області для розробки стратегічних планів й реалізації конкретних проєктів. Завдяки міжнародній підтримці ці громади змогли запровадити систематичні, відкриті та інклюзивні процеси і практики та вмотивували й надали можливості місцевим мешканцям активно й ефективно долучатись до процесів прийняття рішень і вироблення політик місцевого самоврядування. Участь у програмі допомогла громадам поліпшити якість комунальних послуг, пожвавити місцеву економіку, а також покращити можливості для участі людей у житті громади. За результатами такої співпраці миколаївські громади стали обличчям децентралізації, а їхні представники – агентами змін на місцях. Їхній приклад показав всій Україні, як можна будувати у сільській місцевості амбітні проєкти розвитку та докорінно змінювати систему управління в державі.

References

1. Informatsiyno-osvitni prostory STEMkids u Mostivskiy OTH. Yak u shkolakh hromady dosyahayut novitnikh uspihiv? [STEMkids information and educational spaces in the Mostivska AH. How do hromada schools achieve the latest successes?]. *Detsentralizatsiya - Decentralization*. May 22, 2020. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/12474?page=36> [in Ukrainian].
2. Istoriyi uspihiv 14 hromad-partneriv prohramy USAID DOBRE [Success stories of 14 USAID DOBRE partner communities]. *Detsentralizatsiya - Decentralization*. August 27, 2018. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/9766?page=8> [in Ukrainian].
3. Kinoray prosto neba. Nou-khau Bashtanskoyi OTH [Open-air movie paradise. Know-how of the Bashtanska AH]. *Detsentralizatsiya - Decentralization*. November 01, 2018. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/9994> [in Ukrainian].
4. Malyk, I., & Chumak, V. (2018) Istoriyi uspihiv [Success Stories]. 45 p. [in Ukrainian].
5. Mizhnarodnyy proekt DOBRE spryvatyme rozvytku 7 obyednanykh hromad z 7 oblastey Ukrayiny. [The international project DOBRE will contribute to the development of 7 amalgamated hromadas from 7 regions of Ukraine]. *Uryadovyy portal - Government portal*. July 15, 2016. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/249191786> [in Ukrainian].
6. Pro skhvalennya Kontseptsiiy reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya ta terytorialnoyi orhanizatsiyyi vladyy v Ukrayini. Rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 01.04.2014 r. №333-r. [On Approval of the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization of Power in Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 01, 2014, No. 333-r]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. Realizatsiya proyektu Yarmarkova ploshcha v Bashtantsi tryvaye. [The implementation of the Yarmarka Square project in Bashtanka continues]. *Bashtanska TH - Bashtanka TG*. November 09, 2020. Retrieved from: <https://bashtanskaotg.gov.ua/news/realizatsiya-proktu-yarmarkova-ploshcha-v-bashtantsi-triva-2020-11-09> [in Ukrainian].
8. Shadow report. Stvorennya obyednanykh terytorialnykh hromad v Ukrayini 2015-2017 rr. *Laboratoriya zakonodavchykh initsiatyv - Laboratory of Legislative Initiatives*. [Shadow report. Establishment of Amalgamated Territorial Communities in Ukraine in 2015-2017]. 38 p. Retrieved from: <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/40954.pdf> [in Ukrainian].
9. U Bashtanskiy TH zavyetsya byudzhenny symulyator [Bashtanskaya TG will have a budget simulator]. *Bashtanska TH - Bashtanka TG*. April 06, 2021. Retrieved from: <https://bashtanskaotg.gov.ua/news/u-bashtanski-tg-zyavitsya-byudzhetni-simulyator--2021-04-06> [in Ukrainian].
10. Yak stvoryty tochky ekonomichnoho zrostantnya u seli? [How to create economic growth points in rural areas?]. *Bashtanska TH - Bashtanka TG*. June 25, 2021. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/13720?page=33> [in Ukrainian].

INTERNATIONAL SUPPORT FOR DECENTRALIZATION REFORM IN UKRAINE: ACTIVITIES OF THE USAID DOBRE PROGRAM IN THE NIKOLAIV REGION IN 2016-2021

The theses present a theoretical and methodological analysis of the USAID DOBRE Program's activities in Mykolaiv Oblast in 2016-2021, focusing on its impact on strengthening the capacity of local governments, community development, and civic engagement. DOBRE is seen as a tool to support democratic governance and sustainable development in the context of decentralization. It is emphasized that cooperation between international organizations, local authorities, and the public has contributed to increased transparency, effective governance, and the introduction of new models of development at the local level. The program served as a model of interaction that ensures the sustainability and effectiveness of transformation processes.

Key words: DOBRE, USAID, United States Agency for International Development, Global Communities, Ukraine Crisis Media Center, territorial community, local government, Mykolaiv region, decentralization, sustainable development.

Відомості про автора / Information about the Author

Євген Гомонюк, аспірант кафедри історії Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: eugen.gomoniuk@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0000-1736-4650>

Evgen Gonomjuk, PhD student at the Department of History, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: eugen.gomoniuk@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0000-1736-4650>

